

Комунальне господарство міст

УДК 336.011

З.М.МОЧАЛІНА, О.В.ПОСПЕЛОВ, кандидати екон. наук

*Харківська національна академія міського господарства***МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ТА СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ
АНАЛІЗУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ**

Акцентується увага на питаннях методики аналізу фінансових результатів в процесі обґрунтування управлінських рішень стосовно підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання.

Акцентируется внимание на вопросах методики анализа финансовых результатов в процессе обоснования управленческих решений относительно повышения эффективности деятельности субъектов хозяйствования.

The attention is focused on questions of a technique of the analysis of financial results in the course of a substantiation of administrative decisions concerning increase of efficiency of activity of subjects of managing.

Ключові слова: аналіз, оцінка, фінансові результати, собівартість, операційні витрати, прибуток, рентабельність, показники, ефективність.

На сучасному етапі розвитку економіки України значно підвищуються вимоги до повноти і якості аналітичного забезпечення процесу управління діяльністю суб'єктів господарювання. Оскільки фінансовий результат є узагальнюючим показником, який характеризує ефективність і відображає всі аспекти їх діяльності, відпрацювання методичних питань аналізу фінансового результату є актуальним.

Проблеми управління й аналізу фінансових результатів досліджували вітчизняні і зарубіжні науковці: М.Чумаченко, Л.Лахтіонова, І.Бланк, Ф.Бутинець, Р.Хиггінс, А.Шермет, В.Ковальов, В.Бочаров, Г.Савицька [1-3, 5-10] та ін.

Надаючи належне розробкам вітчизняних і зарубіжних вчених, слід зазначити, що в питаннях аналізу фінансових результатів залишається чимало невирішених проблем, котрі потребують детального дослідження і вироблення пропозицій для практичної діяльності.

Щодо інформаційної бази забезпечення аналізу фінансових результатів, то слід відмітити, що й сьогодні залишаються нез'ясованими питання обліку витрат, доходів і фінансових результатів, має місце неузгодженість фінансового, управлінського та податкового обліку на галузевому рівні.

Метою та завданням даного дослідження є розробка науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення методики аналізу фінансових результатів.

Фінансова діяльність підприємства має бути спрямована на забез-

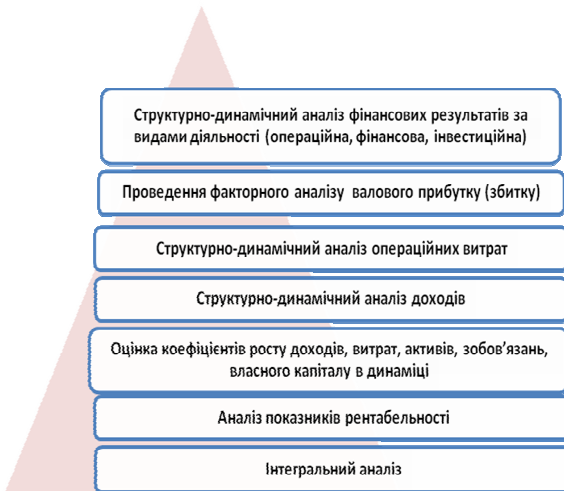
печення систематичного надходження й ефективного використання фінансових ресурсів, дотримання розрахункової і кредитної дисципліни, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених коштів, фінансової стійкості з метою ефективного функціонування підприємства.

Методика фінансового аналізу включає три взаємозв'язаних блоки:

- 1) аналіз фінансових результатів діяльності підприємства;
- 2) аналіз фінансового стану підприємства;
- 3) аналіз ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства [4].

Значимість першого блоку пояснюється тим, що він є основною складовою оцінки фінансово-господарської діяльності підприємства. Крім того, досвід аналізу діяльності будь-якого суб'єкта господарювання свідчить про те, що бажаним кінцевим результатом є прибуток, тому аналіз формування прибутку проводиться на першому етапі фінансового аналізу.

Алгоритм проведення аналізу фінансових результатів доречно представити наступною схемою (рисунок):

Алгоритм проведення аналізу фінансових результатів

Перший етап аналізу фінансових результатів – аналіз їх структури і динаміки за видами діяльності підприємства: операційною, інвестиційною та фінансовою.

Якщо підприємство за результатами звітного періоду має збиток від операційної діяльності, потрібно проаналізувати структуру операційних витрат за економічними елементами. Якщо ж наявний збиток від інвестиційної діяльності, то мають бути проаналізовані фактори, що вплинули на утворення таких збитків, та визначені заходи щодо ліквідації збитковості або певних змін чи скорочення інвестиційної діяльності. При наявності збитків від фінансової діяльності аналізується склад фінансових доходів та фінансових витрат. У результаті проведеного аналізу мають бути визначені можливі шляхи скорочення фінансових витрат. При отриманні збитків від інших операцій звичайної діяльності, але не пов'язаних з операційною та фінансовою діяльністю, аналізується склад інших доходів, інших витрат і визначаються шляхи ліквідації збитків у наступному періоді.

Механізм управління ефективністю операційної діяльності підприємства заснований на взаємозв'язку факторів обсягу реалізації; змінних і постійних операційних витрат. Аналіз «витрати-обсяг-прибуток» (CVP-аналіз) можна застосовувати як в оперативному, так і стратегічному управлінні.

Нажаль, CVP-аналіз ще не одержав належного застосування, регулярна робота з прибутковістю продуктів (товарів, послуг) майже відсутня, оскільки і натеper фактично не впроваджено обліку з диференціацією витрат на постійні і змінні, потребує подальшого доопрацювання методика багатопродуктового аналізу беззбитковості через складність інтерпретації результатів.

Другий етап – проведення факторного аналізу валового прибутку чи збитку. На цьому етапі важливим є вивчення змін валового прибутку (ВП), який залежить від співвідношення цін, обсягу продажів (ЧД) і собівартості проданої продукції (товарів, послуг). При проведенні розрахунків потрібно враховувати, що всі складові моделі за поточний рік у порівнянні з попереднім містять інфляційну складову. Аналіз проводиться за адитивною моделлю шляхом порівняння змін звітної і попереднього періодів і дає можливість установити вплив об'ємних і цінових факторів

$$\text{ЧД} - \text{СР} = \text{ВП}. \quad (1)$$

Коефіцієнт валового прибутку ($K_{\text{ВП}}$) є першоджерелом повної оцінки прибутковості продажів підприємства і визначається наступним чином:

$$K_{\text{ВП}} = \text{ВП} / \text{ЧД}. \quad (2)$$

Слід пам'ятати, що валовий прибуток за своїм визначенням покликаний покрити витрати, пов'язані із загальним управлінням підприємства і реалізацією готової продукції (товарів, послуг) та за-

безпечити прибуток.

У цьому сенсі коефіцієнт валового доходу показує здатність менеджменту суб'єкта господарювання управляти витратами діяльності.

Наступний крок – аналіз операційних витрат за економічними елементами, з характеристикою динаміки їх змін за звітний період проти попереднього, та виявленням елементів, які значно вплинули на зростання витрат операційної діяльності на одну гривню реалізованої продукції (товарів, послуг). Потрібно враховувати, що за умови переважаючого росту коефіцієнту витрат на оплату праці над коефіцієнтом чистого доходу (виручки), має місце зниження продуктивності праці, що потребує більш детального вивчення цього питання. Негативно характеризують фінансово-господарську діяльність підприємства випереджальні темпи зростання адміністративних витрат, витрат на збут, інших операційних витрат та загалом операційних витрат порівняно з темпами зростання собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг).

Наступний етап аналізу фінансових результатів – аналіз доходів, який передбачає проведення їх структурно-динамічного аналізу. Інформаційною основою проведення цього етапу аналізу слугують як дані Звіту про фінансові результати, так і Приміток до фінансової звітності (розділ V).

Доцільно виконати аналіз зміни коефіцієнтів росту доходів, витрат, активів, зобов'язань, власного капіталу в динаміці. Збільшення коефіцієнтів зростання доходів, активів, власного капіталу та зменшення коефіцієнта зростання зобов'язань свідчить про ефективне використання активів, а його зменшення та збільшення коефіцієнта зростання витрат і зобов'язань свідчить про можливість втрати платоспроможності.

Заключним етапом аналізу фінансових результатів є загальна оцінка ефективності управління підприємством, яка проводиться за сукупністю коефіцієнтів, що характеризують прибутковість активів, продажу, власного капіталу тощо.

Рентабельність активів (ROA) показує розмір чистого прибутку (ЧП) на одну гривню активів ($\bar{A}$) і характеризує ефективність їх використання.

$$ROA = \text{ЧП} / \bar{A}. \quad (3)$$

При формуванні активів використовуються два фінансових джерела: позикові і власні. За діючим законодавством процентні платежі за використання позикових коштів включаються до витрат, тоді як дохід прямих інвесторів виплачується з прибутку (дивіденди) або

залишається на підприємстві для реінвестування в додаткові активи. Сутність показника рентабельності активів полягає в характеристиці рівня ефективності кожної вкладеної грошової одиниці, тому в процесі аналізу для визначення рентабельності активів треба виключити з розгляду доходи – винагороду власникам капіталу, як власного, так і позикового, тобто в формулі (3) слід виключити з чистого прибутку величину процентних платежів (ПП), сплачених до оподаткування прибутку. Формула (3) трансформується наступним чином:

$$ROA = \frac{ЧП + ПП(1 - СП)}{А}, \quad (4)$$

де СП – ставка оподаткування прибутку.

Зменшення показника рентабельності активів може свідчити про затримання темпів економічного зростання та розвитку підприємства.

Оцінка рентабельності продажу припускає розрахунок множини коефіцієнтів рентабельності, що зумовлюється вибором для їх розрахунку того чи іншого виду прибутку.

За умови визначення ефективності політики ціноутворення доцільним є використання валової рентабельності реалізованої продукції (R_{GPM}):

$$R_{GPM} = ВПр / ВР, \quad (5)$$

де ВПр – валовий прибуток; ВР – виручка від реалізації.

Показник операційної рентабельності (R_{OIM}), що визначається за прибутком (ОП), розрахованим як різниця між валовим прибутком (ВПр) і адміністративних витрат (АВ), витрат на збут (ВЗ) і інших операційних витрат (ІОВ), є одним із інструментів визначення операційної ефективності, дає можливість оцінити здатність менеджменту підприємства щодо забезпечення прибутку діяльності.

$$R_{OIM} = \frac{ОП}{ВР} = \frac{ВПр - АВ - ВЗ - ІОВ}{ВР}. \quad (6)$$

Моніторинг показників операційної рентабельності і валової рентабельності дозволяє зрозуміти джерела зміни рентабельності. Наприклад, за незначної зміни валової рентабельності і зниження операційної, можна зробити висновок щодо негативного впливу зростання адміністративних і збутових витрат.

Серед показників рентабельності продажу найчастіше використовується показник чистої рентабельності продажу (R_{NPM}).

$$R_{NPM} = ЧП / ВР. \quad (7)$$

Незмінність протягом будь-якого періоду показника операційної рентабельності з одночасним зменшенням показника чистої рентабельності може свідчити про ріст фінансових витрат або про одержання збитків від участі в капіталі інших підприємств чи зростання суми сплачених податкових виплат.

Рентабельність власного капіталу (ROE) є основним показником, що характеризує ефективність вкладення коштів у підприємство і показує, який прибуток приносить кожна гривня, інвестована власниками капіталу:

$$ROE = \frac{ЧП}{БК} \quad (8)$$

В процесі аналізу доцільно вивчити динаміку показників рентабельності і провести їх порівняльний аналіз відносно їх рівня по галузі, а також порівняти з показниками конкурентів.

Важливою характеристикою ефективності діяльності підприємства є зіставлення характеристик рентабельності його активів і власного капіталу.

Залучаючи позиковий капітал, менеджмент компанії підвищує ефективність використання власних коштів власників компанії. Це, природно, є наслідком: а) ефекту податкової економії позикового капіталу (віднесення процентних платежів на собівартість продукції), б) відносно низької ціни (процентної ставки) позикових коштів. І якщо перший фактор є об'єктивним і присутнім завжди, то другий залежить від майстерності фінансового менеджера підприємства щодо залучення позикових фінансових ресурсів.

$$ROE = \frac{ЧП \times \bar{A}}{БК \times A} = ROA \frac{\bar{A}}{BK} \quad (9)$$

Описаний вище ефект – це «ефект фінансового важеля ($\bar{A}/BK$)». Він має місце лише в разі залучення підприємством позикових коштів. Позитивне значення коефіцієнту має місце за умови, якщо рентабельність власного капіталу вище рентабельності активів. В іншому разі цей ефект є негативним, бо є наслідком високої ціни запозичених підприємством фінансових ресурсів.

В процесі оцінки показників рентабельності доцільно провести їх інтегральний аналіз. Розширюючи модель рентабельності власного капіталу, який характеризує інвестиційну привабливість підприємства, шляхом проведення її факторного аналізу, можна визначити залежність рентабельності власного капіталу від чистої рентабельності продажу, ресурсовіддачі (P_v) і структури джерел ($K_{зал}$), інвестованих в підприємство ($K_{зал}$ – коефіцієнт фінансової залежності):

$$ROE = \frac{\text{ЧП}}{\text{БК}} \times \frac{\bar{A}}{A} \times \frac{BP}{BP} = \frac{\text{ЧП}}{BP} \times \frac{BP}{A} \times \frac{\bar{A}}{BK} = R_{NPM} \times P_v \times K_{\text{зал}}. \quad (10)$$

Значимість факторів впливу пояснюється тим, що вони узагальнюють всі сторони фінансово-господарської діяльності, сприяють зростанню інформованості адміністрації підприємства та інших користувачів щодо стану об'єктів, що їх цікавлять.

Пропонований нами алгоритм проведення аналізу фінансових результатів доцільний для підприємств, незалежно від їх галузевої належності, нескладний в застосуванні.

Використання даних періодичної бухгалтерської звітності у сукупності із множинністю параметрів аналізу фінансових результатів не дають значимого ефекту в оперативному ухваленні рішень в складній реальній ситуації, тому проведення аналізу фінансових результатів потребує попереднього вибору обмеженого набору основних, найбільш значимих і не суперечних один одному параметрів, що дадуть можливість своєчасного виявлення певних резервів зростання ефективності діяльності.

Реалізація наданих рекомендацій дасть можливість забезпечення прозорості процесу формування фінансових результатів підприємств, активізуватиме дію мотиваційних важелів і сприятиме своєчасному прийняттю обґрунтованих управлінських рішень у процесі діяльності суб'єктів господарювання.

1. Бочаров В.В. Финансовый анализ. [Текст] / В. В. Бочаров. – 2-е изд. – СПб.: Питер, 2009. – 240 с.
2. Ковалев В.В. Управление денежными потоками, прибылью и рентабельностью. [Текст] / В. В. Ковалев. – М.: Проспект, ТК Велби, 2007. – 336 с.
3. Роберт С. Хиггинс. Финансовый анализ. Инструменты для принятия бизнес-решений / Analysis for Financial Management. – М.: Вильямс, 2007. – 464 с.
4. Мец В.О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства. [Текст] / В.О. Мец. – К.: Вища шк., 2005. – 246 с.
5. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання / Людмила Анастоліївна Лахтіонова; Київ. нац. екон. ун-т. – К., 2007. – 387 с.
6. Бланк И.А. Финансовый менеджмент. [Текст] / И. А. Бланк. – К.: Эльга Ника-Центр, 2004. – 653 с.
7. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности. [Текст] / Г. В. Савицкая. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 285 с.
8. Шеремет А.Д. Методика фінансового аналізу. [Текст] / А.Д. Шеремет, Р.С.Сайфулин, Е.В. Ненашев. – М.: ИНФРА - М, 2005. – 301 с.
9. Економічний аналіз / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ПП "Рута", 2003. – 680 с.
10. Економічний аналіз / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбаток; За ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. – К.: КНЕУ, 2003. – 540 с.

Отримано 09.03.2011